

ivan tabaković entropija, 1959

U LAVIRINTU MITA

Uzimam kod svoga prijatelja i zatičem ga nad knjigom.

Ti čitaš, pitam ja u već poznatom stilu jedne knjige.

On mi pokazuje knjigu.

O, kažem ja, pa ti čitaš „Uličnu“. Konačno. Znam jedan dosta dobar komentar.

Zašto? Ne osećam nikakvu potrebu za njima, kaže moj prijatelj. Naiječeš je delu da bi bilo velikoj dovoljno ako njeos čitalac oseća sru puncravnost onog životnog omotača koji pokriva jezgro smisla.

Ali, eto, i sam priznaješ da postoji to jezgro smisla koje...

Znam šta hoćeš da kažeš, prekida me moj prijatelj; ali ja smatram da ako mi sam taj omotač ne pokaže put ka jezgru, šema koja će mi pokazati sadržaj jezgra nimalo me ne interesuje.

Poštovanje, kažem ja, čiji se klijui izgubio; čiji je mehanizam otvaranja veoma zamršen. Ponekad je potrebno da ti nešto drugo, van dela, ukaže na trag, da ti dopuni kariku koja nedostaje u lancu.

Time će već učiniti nasilje nad smislom koji za mene to delo može da ima.

Nemoj da budeš solipsista, kažem ja.

Ali, zar mi ni nisi nekada citirao jednog pisca koga veoma ceniš i koji je negde napisao da se celokupna estetika svodi na asocijacije; tako nekako.

Te asocijacije ne moraju da potiču iz usko vode oblasti istkustva. Govorili smo, uostalom, o jednom obnovljenom mitu i ko-reljacijama sa njegovim prauzrom; govorili smo o poruci koju delo donosi kroz vreme do nas. Čini mi se da usko lične asocijacije moraju u ovom slučaju da ostanu u zadnjem planu; radi se o mitu, koji je, po svojoj prirodi, kolektivna preštava. To svakako ne isključuje lične asocijacije ali ih i ne ističe kao najbitnije.

Dobro, ali za mene pravu vrednost jednog dela pretstavljuju baš te životne iskre koje rasparaju vaturi asocijaciju, ti pogledi upušteni unako; smisao je u njima ili nije nigde.

Ja pokušavam da ga prekinem.

Dobro, kaže moj prijatelj, ublažavam: bar nije u nekakvim opštim značenjima van našeg istkustva.

I on prilazi svojoj knjizi i vadi neku knjigu; zatim čita:

„Da li vi zbilja držite da je Homer, kada je pisao Iljadu i Odisej, mislio na alegorije koje su

mu prišli Plutarh, Heraklit, Eu-stat, Formut, a što je od njih ukrao Policijan? Ako zbilja to držite, tu ne mogu s vama da se složim, ama ni za ovolioši, jer ja smatram da Homeru one nikad ni na um pale nisu, isto kao što mi Ovidiju u Metamorfozama nije mislio na svete tajne hrišćanstva...“

To je Rable, kažem ja, ali to nisu argumenti. Uostalom, čak je i njega danas teško citati bez fuznota i komentara.

Ti fetišiziraš sve, kaže moj prijatelj. Uskoro ćeš tvrditi da i boja kaputa gospodina markiza u nekom od Prustovih romana ima svoje duboko kabalističko značenje.

A sveobuhvatna povezanost elemenata u opštem kruženju materije? pitam ja melodramski.

Sutradan moj prijatelj donosi knjigu i triumfalno je otvara.

Ovo nije Rable, kaže on. Ovo je jedan od onih koji dodaju nova značenja mitovima, ali vidi šta on kaže.

„Starci Grci, kao američki indijanci, beležili su tekuće dogadjaje u piktorografu, kako u umetnosti tako i u poeziji, a kada je tokom vremena probitivo značenje piktorografskog sastava bilo zaboravljeno izmišljeno je novo značenje, koje je zadovoljavalo savremenu radozalost. Poetski piktorografi Grci su nazivali „mit“, ali ta reč nije imala značenje neistine, kao što prudev „mitski“ imaju modernom jeziku.“ To kaže Grejvs.

Pa šta stin, kažem ja. To govorim samo da se linije okolnosti mogu na različite načine da se skidu u jednoj istoj tački koja nazigled miruje. Naizgled, kažem, jer sa kruženjem opštog toka života kruže i daleke tačke zvezda čiju su neprekorno smatrali kao nepromenljivu istinu.

Samo komplikuješ obično priznanje da su mitovi ipak prolažni i da ustvari nema neprolaznih značenja.

Hoćeš li da kažeš da je i poezija „Pesme nad pesmama“ prolahna?

Ne, barem ne njen životni deo. Hoću da kažem, ne onaj deo što donosi sokove koje pozajmemo iz istkustva, van svih metafizičkih saznanja.

Cini mi se da je ta dva puta kojima se u nama otkrivaju oblasti poznavanja i shvatanja života nemoguće odvojiti. Svako činjenično delo plod je onoga što je pisac apsorbovao u svakidašnjem

životu ali i plod dalekih determinantičkih veza kojima je pisac povezan sa svojim tom i svojim precima. I baš ovim nevidljivim putem urezanim od godina i vekova primamo često te vidljive elemente svakidašnjice koji u nama dobijaju oblik u zavisnosti od naših kolektivnih genealoških koraka.

Pomoću tih korena želiš da oправdas statičnost mitskih značenja u vremenu, tj. njihovu „većitu aktuelnost“, zar ne? To je običan fetišizam. Verovanje u pretke. Lari, kućni bogovi, tako su se zvali, zar ne? Ali čini mi se da se iza toga danas krije mnogo podnje značenje nego što ona donose svinjam životnim materijalom. Jer to što se kod već juče pomenuto Džoša svaka glava, „Ulisa“ odvaja u znaku nekog objekta sa mitskim svojstvima (što zahteva da se pri njegovom tumačenju pozivaju u pomoć sve evropske mitologije), što čak i obične pojedinstinosti kod ovozemaljskog Hemingwaya pokušavaju da u smislu sudbinskih značenja (kiša koja znači smrt), što pri tumačenju Kafke upotrebljavaju Talmud, sve to dokazuje ili nedostatak smisla za sadašnju ovozemaljske atribute, ili nemanje volje da se u savršenim tim atributima nadju dovoljno jaki argumenti kojima bi se opravdalo smisao postojanja.

Nu razumem, nastavlja moj prijatelj ranije započeti razgovor, zašto da umetnost ide u potragu za opravdanjima nejasnih slutnji davnih sveštenika i zreca; zato ne uzimati život sam-za-sebu, onakav kakav je; cemu okretnje unatrag?

Sada je na mene red da citiram.

Cui, kažem ja:

„Vreme sadašnje i vreme prošlo...

Možda su oba u vremenu budućem,

A buduće vreme u prošlosti sadržano.“

A uzgred, kad smo već kod Eliota, ne čini li ti se da je, recimo u „Supljim ljudima“ izvanredno lucidno naslutio atomske katastrofe? Ne kaže li ti to nasludićivanje nesto?

Ne, jer je prizvoljno, kaže moj prijatelj. Ko mi garantuje da je Eliot i da trenutak pretpostavlja ovakvo tumačenje svojih slika? Meni se, uostalom, Eliot ne dopada, osim možda ponekog odvojenog dela, osim pesme „Smrt od vode“ u „Pustoj zemlji“.

Zaboravljaš na napomene pre poeme koja upućuju na biljne ce-

remone i opisane kod Frezera a na bešeške na kraju, koje upućuju na spret neslušenog značenja?

Od kojih se nijedna — ako se dobro sećaš — ne odnosi na „Smrt od vode“, što je svakako jedan od uzroka mog afiniteta prema njoj. Čak ni autor ne upućuje na njena posredna značenja; ona je prosto to što jeste. Uostalom, mislim da su te bešeške koje upućuju na drugu literaturu preuranjene. Eliot hoće istovremeno da produži mit, ali i da ga ponovo stvari. A stvarajući ga, on odmah upućuje na izvore koji vode njegovim značenjima, kada je kada mita koji se stvara prirodnim putem, kroz vreme, buduća značenja sa nakalemuju sama, dooblašnjavajući neke realne podatke; ničeg većnog tu nema; značenja se prenose i modifikuju kroz teško tkivo veka.

Spomenuo si vreme, kažem ja. Ono je uvek potrebno da bismo shvatili sebe, da bismo našli sebe, i prepoznali se u onome što je nekad bio naš lik. Vreme je potrebno i mitu (koji je, kako ti kažeš, nastao kroz modifikaciju koje je vreme nametnulo njegovim značenjima) da bi mogao da ostvari svoja značenja i da bi mogao da se „opravda“.

Cini mi se da se ne slažemo negde u početku. Viđiš, mi danas možemo da pronalazimo lica svojih savremeničara-sabirača sa Ohrida na freskama svete Sofije ali nikako ne smemo da pripisujemo njihovim tvorcima takve intencije.

Tako tvrdjenje vodi ka bespomoćnom fatalizmu i rezignaciji pred vremenom, kao lošim sprovođnikom poruka. To bi značilo da se svojim značenjima lutati izlomljenim linijama do nas, kroz vreme, bez zvezde vodilje i bez određenog cilja; to znači da nas ono može veoma lako zaobići, ne nalazeći rezonancu, ostavljući nas poluslepi i zagledani u difuziju svjetlosti svakidašnjice.

Govorili smo o mitu, prekida kredita.

U redu. Zar misliš da je neka maska iz Srednje Afrike nastala samo kao rezultat opskurnih određib meseših vraca i rigoroznih pravila nekog lokalnog mita? Zašto ne pošao dalje i u video da se sve te odredebi i sve pravila m. gile biju uslovljeni izlomljenim odjecima realnih pojedinstini i nekih prirodnih uslova. Zbog čega ne bismo, posle otkrivanja ovih izvora, mogli poći ponekad i unatrag, i u nekim naizgled nevinim prukama još uvek prisutnih odjeća, pronaći i praiskonski matično kopno zajedničkog mita? Kad si već prvi pomenio Ohrid, zar se za tebe izraz „čista riba“ (akcenatski povezan, što znači vremena star) za neke vrste riba, samo kvalitativna odredba koja je nastala iz gastronomskih razloga, a ne, (kao što je za mene) istovremeno i ostala pradavanog tabaka-a stalog od stanovnika davno isčeščilog sojenica. Svakako, određeni ulogu vremena. Ali, vreme tu igra ulogu topločnog faktora za klicu starog semena (sečiš l se novinske vesti da je isključio ječam nadjen u malenu fresaku iz petnaestog veka?); mitovi intuirno anticipiraju svoja buduća značenja; bolje reći oni sadrži u sebi potencijalnu energiju jedino dovoljno jaki argumenti kojima bi se opravdalo smisao postojanja.

Nu razumem, nastavlja moj prijatelj ranije započeti razgovor, zašto da umetnost ide u potragu za opravdanjima nejasnih slutnji davnih sveštenika i zreca; zato ne uzimati život sam-za-sebu, onakav kakav je; cemu okretnje unatrag?

Sada je na mene red da citiram.

Cui, kažem ja:

„Vreme sadašnje i vreme prošlo...

Možda su oba u vremenu budućem,

A buduće vreme u prošlosti sadržano.“

A uzgred, kad smo već kod Eliota, ne čini li ti se da je, recimo u „Supljim ljudima“ izvanredno lucidno naslutio atomske katastrofe? Ne kaže li ti to nasludićivanje nesto?

Ne, jer je prizvoljno, kaže moj prijatelj. Ko mi garantuje da je Eliot i da trenutak pretpostavlja ovakvo tumačenje svojih slika?

„Pre no što bih drugima objasnio svoju knjigu, čekam da je drugi objasne meni“, citiram ja Žida.

Iz amorfognog mnoštva asociacija u toku dana izdvajam dve, nastale dok sam prevratio novine i ilustrovane časopise.

Jedna nedovoljno jasna fotografska uredno poredijano običajnog alata iz kolekcije jednog značajnijeg loptova stvara malu zbrdu u mome polju raspoznavanja:

na prvi pogled izgleda mi kao da je ispred mene reprodukcija slike Miroa, možda nekog malo lođišnjeg Miroa, ali nikako manje nestošnog. A zatim u jednom filmskom časopisu fotos iz nekog operetskog filma sa muzikler-glerama i uparadjenim žandarmima na plaži zbrunjuje me za trenutak, neodoljivo me potsećajući na neku sliku Iv Tangija.

Nekom koincidencijom ti izmijenjili oblici i rasporedi vratali su se u život; nisu li i poteki iz nekih takvih nevažnih naizgled slika?

Pričam o tome sutradan moje prijatelju i dodajem:

Neke stvari koje srećemo danas u mačko svojom pojavom obisti-ju ranije vizije umetnosti, koju su mogle da ostanu vredne i bez toga; ipak, u tim trenucima prožimanja dve vremenske razvojenih inkarnacija života, osećamo kako kroz taj svoj život potvrđuje, objašnjava i dopunjaju pravzaprav svoje današnje slike, objašnjujući njegove proizvodljosti i dopunjavajući njegova višestruka značenja.

Ti sve izvršes naopako, kaže moj prijatelj; čini mi se da bi sa da sve trebalo da počneto ispočetka.

Vlada UROŠEVIĆ

HILJADU I JEDAN RAZLOG ZAŠTO IPAK NEMA DOMAČIH DRAMA

...Zato što sva pozorišta otvaraju svoga domaćeg dramskog piscu, a ne daju „tudaju“ otkrivaču, ...zato što nas pozorišni kritičar tvrdi da nije trebalo davati dramskog pисца koji se daje, već dramskog pисца koji se ne daje,

...zato što se našem dramskom piscu više isplati da prevede deštu dramu Tenesa Viljemsa, nego da napiše svoju sopstvenu drugu dramu,

...zato što naši mladi dramski pisci veruju u Krležu i divi se njegovom Areteju, a čita kritike po našim listovima i časopisima,

...zato što u našoj zemlji ima bar pet zelenih biblioteka, a ne ma nijedne edicije sa tragicom maskom ne naslovnoj strani,

...zato što se stalno izračunava koliko društvo daje za jednu pozorišnu kartu u ruci pozorišnog gledaoca, pa gledač počinje da živi u uverenju da ga plaćaju ili

čak potplaćuju kako bi popunio poluprazne sale na radost statičića naše kulture,

...zato što naš glumac radije igra što putu Petra i Pola, nego putu Petra i Pavla,

...zato što naši mladi dramski pisci misle da su savremeni po formi tek kada napišu uspelu varijaciju na poslednje delo Bećeta ili Joneska, i to su ujedno jedini dramski autori koje oni poznavaju,

...zato što naši glumaci radije igraju što putu Pitera i Pola, nego putu Petra i Pavla,

...zato što naši dramski temperamenat troše na to da grde (ili brane) pozorišnu instituciju, umesto da pišu za nju (pri tom znaju da je rentabilnije i lagodnije pisati filmske scenarije, čak i kad ih ne pišu),

...zato što neki dramski pisci ozbiljno razmišljaju o tome da bi trebalo odrediti procent obaveznih domaćih drama na repertoaru pozorišta,

...zato što je našim kritičarima dosadno da pretestavama dužim od bioskopske pretestavate, govoreci pri tom o „ritmu savremenog čoveka“,

...zato što pozorišta misle da su učinila veliku čast što su prikazala domaće dele,

...zato što istorija dramske literature nema nikakvog kontinuiteta, tako da svakim pojedinim dramskim piscem dostojnog po-mena ili života na sceni počinje uvek novo poglavljje te naše isto-rije,

...zato što naši teatrolozi misle da je tajna pozorišnog preporod-a, teatrskim formama, a ne angažovanim sadržajima...

...i tako sve do onog hiljadu i prvog razloga, čije saznanje nam ne bi pomoglo da od našeg vremena u literaturi stvorimo vreme domaće drame, makoliko naše vreme bilo duboko dramatično...
osnovni broj: Jovan ĆIRILOV
članak: Teatr i pozorište u 20. vijeku

REDAKCIJA OVOG BROJA
ZAKLJUČENA JE
25. APRILA 1980. GODINE